

**КРИМІНАЛЬНИЙ
ТА КРИМІНАЛЬНИЙ
ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ КОДЕКСИ:
ПОСТАТЕЙНИЙ ПОКАЖЧИК
ПРАВОВИХ ПОЗИЦІЙ
ВЕРХОВНОГО СУДУ –
ВЕЛИКОЇ ПАЛАТИ
ТА КАСАЦІЙНОГО
КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ
(ПРАКТИКА 2021 РОКУ)**

Упорядник О. М. ТКАЧУК

Харків
«Право»
2022

УДК 343.2/.7:343.1(477)(094.4)(083.8)
К82

Кримінальний та Кримінальний процесуальний кодекси:
К82 постатейний покажчик правових позицій Верховного Суду – Великої Палати та Касаційного кримінального суду (практика 2021 року) / упоряд. О. М. Ткачук. – Харків : Право, 2022. – 432 с.

ISBN 978-966-998-350-3

Збірник містить систематизацію судової практики Верховного Суду за 2021 р., що впорядкована за статтями двох кодексів – Кримінального та Кримінального процесуального.

Видання призначене для практичного використання суддями, прокурорами, адвокатами, практикуючими юристами, а також буде корисним усім тим, хто цікавиться практикою застосування норм матеріального та процесуального кримінального законодавства.

УДК 343.2/.7:343.1(477)(094.4)(083.8)

ISBN 978-966-998-350-3

© Ткачук О. М., упорядкування, 2022
© Видавництво «Право», 2022

ЗМІСТ

Частина перша КРИМІНАЛЬНИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ

Стаття 5	7
Стаття 15	12
Стаття 18	15
Стаття 28	19
Стаття 32	21
Стаття 36	23
Стаття 46	28
Стаття 48	35
Стаття 49	41
Стаття 70	58
Стаття 71	72
Стаття 75	78
Стаття 105	82
Стаття 116	86
Стаття 121	87
Стаття 125	91
Стаття 126-1	97
Стаття 135	101
Стаття 140	110
Стаття 164	114
Стаття 185	116
Стаття 186	131
Стаття 187	138
Стаття 189	166
Стаття 190	169
Стаття 191	175
Стаття 203-2	178
Стаття 204	180
Стаття 212	182
Стаття 222	184
Стаття 240	186
Стаття 254	191
Стаття 259	199
Стаття 263	202
Стаття 265	204
Стаття 272	207
Стаття 286	210

Стаття 289	219
Стаття 296	224
Стаття 309	238
Стаття 311	241
Стаття 342	246
Стаття 348	247
Стаття 358	247
Стаття 364	248
Стаття 366	264
Стаття 367	279
Стаття 368	289
Стаття 369	294
Стаття 369-2	297
Стаття 382	314
Стаття 389	318
Стаття 395	322
Стаття 413	325

Частина друга

КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ

Стаття 36	330
Стаття 37	331
Стаття 40	346
Стаття 50	348
Стаття 55	350
Стаття 69	350
Стаття 76	353
Стаття 87	355
Стаття 99	356
Стаття 104	358
Стаття 105	361
Стаття 208	362
Стаття 214	370
Стаття 216	372
Стаття 219	376
Стаття 223	380
Стаття 226	382
Стаття 228	385
Стаття 234	389

Стаття 240	393
Стаття 242	395
Стаття 258	403
Стаття 284	408
Стаття 349	420
Стаття 376	426
Стаття 381	428

Частина перша

**КРИМІНАЛЬНИЙ КОДЕКС
УКРАЇНИ**

Стаття	Правова позиція	Номер правової позиції та QR-код в ЄДРСР
<p>Ст. 5 ККУ</p>	<p>Донецький апеляційний суд вироком від 18 березня 2020 року ОСОБА_1 засудив за ст. 366–1 КК, визнавши його винуватим у тому, що, будучи суб'єктом декларування відповідно до п.п. «а» п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції», діючи умисно, порушуючи вимоги ст. 45 цього Закону, не подав декларації особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за 2016, 2017 роки.</p> <p>Рішенням Конституційного Суду України від 27 жовтня 2020 року № 13-р/2020 ст. 366–1 КК визнано неконституційною.</p> <p>Виходячи з положень ст. 152 Конституції України, закони та інші акти за рішенням Конституційного Суду України визнаються неконституційними повністю чи в окремій частині, якщо вони не відповідають Конституції України або якщо порушена встановлена Конституцією України процедура їх розгляду, ухвалення або набрання ними чинності.</p> <p>Закони, інші акти або їх окремі положення, що визнані неконституційними, втрачають чинність з дня ухвалення Конституційним Судом України рішення про їх неконституційність, якщо інше не встановлено самим рішенням, але не раніше дня його ухвалення. Матеріальна чи моральна шкода, завдана фізичним або юридичним особам актами і діями, що визнані неконституційними, відшкодовується державою у встановленому законом порядку.</p> <p>Стаття 91 Закону України «Про Конституційний Суд України» так само передбачає, що закони, інші акти або їх окремі положення, що визнані неконституційними, втрачають чинність з дня ухвалення Конституційним Судом рішення про їх неконституційність, якщо інше не встановлено самим рішенням, але не раніше дня його ухвалення.</p> <p>За змістом ст. 58 Конституції України закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи.</p>	<p>№ 51-3281кмп19 від 01.03.2021 Касаційний кримінальний Суд</p>

Стаття	Правова позиція	Номер правової позиції та QR-код в ЄДРСР
	<p>Частиною 1 ст. 2 КК визначено, що підставою для кримінальної відповідальності є вчинення особою суспільно небезпечного діяння, яке містить склад злочину, передбаченого цим Кодексом.</p> <p>За частиною 1 ст. 11 КК злочином є передбачене цим Кодексом суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину.</p> <p>Відповідно до ч. 2 ст. 4 КК злочинність, караність, а також інші кримінально-правові наслідки діяння визначаються законом про кримінальну відповідальність, який діяв на час його вчинення.</p> <p>Згідно з положеннями ст. 5 КК закон про кримінальну відповідальність, що скасовує кримінальну протиправність діяння, пом'якшує кримінальну відповідальність або іншим чином поліпшує становище особи, має зворотну дію у часі, тобто поширюється на осіб, які вчинили відповідні діяння до набрання таким законом чинності, у тому числі на осіб, які відбувають покарання або відбули покарання, але мають судимість.</p> <p>Водночас закон про кримінальну відповідальність, що встановлює кримінальну протиправність діяння, посилює кримінальну відповідальність або іншим чином погіршує становище особи, не має зворотної дії в часі.</p> <p>Системне й телеологічне тлумачення зазначених правових норм дає підстави зробити висновок, що діяння може вважатися кримінальним правопорушенням лише за умови, якщо воно визнається таким чинною нормою Особливої частини КК. Втрага такою нормою чинності тягне неможливість її застосування до діянь, які раніше визнавалися злочином. При цьому в разі ухвалення в подальшому нового закону, який знову визнає відповідне діяння кримінально караним, такий закон не матиме зворотної дії з огляду на наведені положення ст. 58 Конституції України та ст. 5 КК.</p> <p>Велика Палата Верховного Суду в постанові від 13 січня 2021 року (справа № 0306/7567/12, провадження № 13-73кс19), зазначила, що особу може бути піддано</p>	

Стаття	Правова позиція	Номер правової позиції та QR-код в ЄДРСР
	<p>кримінальному переслідуванню виключно за діяння, яке визнано злочином за нормами КК, тоді як втрата чинності нормою Особливої частини КК означає, що передбаченою дією або бездіяльністю вже не містять ознак діяння, за яке цим Кодексом встановлюється кримінальна відповідальність. Офіційна констатація невідповідності правової норми Конституції України анулює її юридичну силу, що за змістом є рівнозначним виключенню такої норми на законодавчому рівні. Отже, дія чи бездіяльність перестають вважатися злочином як на підставі закону про скасування кримінальної відповідальності, так і у зв'язку з прийняттям Конституційним Судом України рішення про неконституційність норми КК, що встановлювала цю відповідальність.</p> <p>Як зауважила Велика Палата Верховного Суду в названому рішенні, на користь висновку про ретроспективну дію рішень Конституційного Суду України, якими констатовано невідповідність Основному Закону положень КК щодо криміналізації певних дій або бездіяльності, свідчить і зміст п. 1 ч. 3 ст. 459 КПК. Згідно з цією нормою процесуального права встановлення неконституційності закону, застосованого судом під час винесення рішення справи, визнається виключною обставиною і підставою для перегляду судових рішень, що набрали законної сили, в порядку екстраординарного провадження. З цих підстав може бути перевірено і скасовано обвинувальний вирок про засудження особи за діяння, скоєні в період чинності зазначеного вище закону, а також ухвалу, постанову судів апеляційної та касаційної інстанцій, винесені до прийняття Конституційним Судом України відповідного рішення.</p> <p>Верховний Суд у складі Трьох судової палати Касаційного кримінального суду звертає увагу на те, що за змістом п. 4 ч. 1 ст. 284 КПК кримінальне провадження закривається в разі, якщо набрав чинності закон, яким скасована кримінальна відповідальність за діяння, вчинене особою. Хоча буквально зміст цієї норми не вказує на необхідність закриття кримінального провадження внаслідок визнання неконституційним закону, який встановлював кримінальну караність діяння, однак така необхідність вбачається</p>	

Стаття	Правова позиція	Номер правової позиції та QR-код в ЄДРСР
	<p>з наведених вище висновків про юридичні наслідки ухвалення відповідного рішення Конституційним Судом України, що є аналогічними наслідкам набрання чинності законом, яким скасовується кримінальна караність діяння.</p> <p>Відповідно до вимог ст. 440 КПК суд касаційної інстанції, встановивши обставини, передбачені ст. 284 цього Кодексу, скасовує обвинувальний вирок чи ухвалу і закриває кримінальне провадження.</p> <p>Таким чином, оскільки ст. 366–1 КК втратила чинність у зв'язку з визнанням її такою, що не відповідає Конституції України, на підставі Рішення Конституційного Суду України від 27 жовтня 2020 року № 13-р/2020, вирок Донецького апеляційного суду від 18 березня 2020 року щодо ОСОБА_1, засудженого за ст. 366–1 КК, підлягає скасуванню, а кримінальне провадження за № 12018050780000323 – закриттю з підстав, передбачених п. 4 ч. 1 ст. 284 КПК.</p> <p>Наявність такої безумовної підстави для закриття кримінального провадження унеможливило розгляд доводів у касаційній скарзі ОСОБА_1 щодо відсутності в його діях складу злочину передбаченого ст. 366–1 КК та позбавляє Верховний Суд можливості прийняття рішення по суті скарги.</p> <p>Зокрема, Верховний Суд виходить із того, що, на відміну від п. 5 ч. 1 ст. 284 КПК, положення п. 4 цієї статті не передбачають можливості продовження кримінального провадження в цілях реабілітації засудженого або з інших причин. Це пов'язано із тим, що втрата чинності законом, який раніше визнавав те чи інше діяння кримінальним правопорушенням, унаслідок його скасування чи визнання неконституційним робить подальше кримінальне провадження безпредметним – особу в будь-якому разі не може бути притягнуто до кримінальної відповідальності, якщо відповідне діяння не є злочином відповідно до чинного КК, а отже сторона обвинувачення не може доводити його винуватості.</p>	

Стаття	Правова позиція	Номер правової позиції та QR-код в ЄДРСР
	<p>Водночас, не вдаючись до вирішення доводів касаційної скарги, Верховний Суд вважає, що слід вирішити питання про віднесення процесуальних витрат у кримінальному провадженні на рахунок держави.</p> <p>З матеріалів кримінального провадження вбачається, що розмір процесуальних витрат, пов'язаних із проведенням судово-почеркознавчої експертизи від 15 березня 2018 року № 1/6–39, становить 2145 грн.</p> <p>Згідно ч. 2 ст. 124 КПК у разі ухвалення обвинувального вироку суд стягує з обвинуваченого на користь держави документально підтвержені витрати на залучення експерта.</p> <p>За змістом наведеної норми КПК процесуальні витрати сторони обвинувачення на провадження експертиз у певному кримінальному провадженні здійснюються за рахунок коштів Державного бюджету України без окремого судового рішення, а їх покладення на обвинуваченого здійснюється лише у разі ухвалення обвинувального вироку за умови належного документального підтвердження.</p> <p>Оскільки в цьому кримінальному провадженні суд дійшов висновку про те, що кримінальне провадження підлягає закриттю, процесуальні витрати не можуть бути стягнені із ОСОБА_1, а мають бути віднесені на рахунок держави.</p> <p>Висновок щодо застосування норми права</p> <p>У разі втрати чинності в цілому статтею або частиною статті Особливої частини КК, яка встановлювала кримінальну відповідальність за певне діяння, внаслідок визнання її неконституційною Конституційним Судом України суд касаційної інстанції відповідно до положень ст. 440 та п.4 ч. 1 ст. 284 КПК скасовує обвинувальний вирок чи ухвалу і закриває кримінальне провадження.</p>	

Стаття	Правова позиція	Номер правової позиції та QR-код в ЄДРСР
<p>Ст. 15 ККУ</p>	<p>Доводи, викладені захисником у касаційній скарзі, про неправильне встановлення судами спрямованості умислу ОСОБА_1, яке призвело до помилкової кваліфікації його діянь як замаху на інкримінований йому злочин (епізод з потерпілим ОСОБА_4), не ґрунтуються на матеріалах провадження, є безпідставними та спростовуються матеріалами провадження, зокрема показаннями самого засудженого, який хоча не визнав свою вину у вчиненні замаху на вбивство потерпілого, проте показав, що він вчинив напад на потерпілого, висловивши вимогу передати йому речі, але останні почав чинити опір, в тому числі оборонятися. Тоді він заподіяв потерпілому кілька ударів ножем в область грудей та рук, після чого заволодів його речами і втік. Біля вокзалу викинув викрадену барсетку, а іншу речі залишив собі. Також даними протоколу прийняття заяви кримінальне правопорушення від 19 травня 2019 року, відповідно до якого, потерпілій ОСОБА_4 повідомив, що близько 17:30 невідомий чоловік з ножем в руках здійснив на нього розбійний напад, в ході якого заволодів його барсеткою з грошовими коштами в сумі 2600 грн, військовим квитком, атестагом ПТУ, кредитними картками, ключами та заподіяв йому тілесні ушкодження; даними протоколу огляду від 19 травня 2019 року, відповідно до якого пооблизу торговельного павільйону на вул. Полтавський шлях у м. Карлівка виявлено паспорт громадянина України на ім'я ОСОБА_4 ІНФОРМАЦІЯ_2 довідку про присвоєння ідентифікаційного коду ОСОБА_4, військовий квиток на ім'я ОСОБА_4, водійське посвідчення на ім'я ОСОБА_4, атестаг про середню освіту на ім'я ОСОБА_4, атестаг професійно-технічної освіти на ім'я ОСОБА_4, трудову книжку на ім'я ОСОБА_4 даними протоколу проведення слідчого експерименту від 16 серпня 2019 року, згідно якого потерпілій ОСОБА_4 детально показав в якому положенні він спав, коли на нього напав ОСОБА_1 та яким чином останній завдав йому тілесні ушкодження під час нападу. Внаслідок дій засудженого, відповідно до висновку експерта судово-медичної експертизи № 672 від 07 серпня 2019 року, потерпілій ОСОБА_4 отримав рани м'яких тканин</p>	<p>№ 51-5216км20 від 26.01.2021 Касаційний кримінальний суд</p>

Стаття	Правова позиція	Номер правової позиції та QR-код в ЄДРСР
	<p>грудної клітки справа, які проникають в грудну порожнину з розвитком правостороннього пневмотораксу, що кваліфікується як тяжке тілесне ушкодження за ознакою небезпеки для життя, рани м'яких тканин грудної клітки зліва з розвитком пневмотораксу, що кваліфікується як легке тілесне ушкодження, що спричинило короткочасний розлад здоров'я; рани м'яких тканин обох кистей та лівого передпліччя, які кваліфікуються як у своїй сукупності, так і кожна окремо, як легкі тілесні ушкодження, що спричинили короткочасний розлад здоров'я. Дані тілесні ушкодження утворилися від дії колпаче – ріжучого предмету, яким міг бути ніж чи будь-який інший предмет з подібною характеристикою від п'ятикратної дії травмуючого фактору.</p> <p>Окрім того, колегія суддів звертає увагу на те, що замахом закон визнає діяння, безпосередньо спрямоване на вчинення злочину. Мета досягнення суспільно небезпечного результату – конструктивний елемент попередньої злочинної діяльності, в тому числі й замаху. Таким чином, наслідки, які не настали, інкримінуються особі у тому разі, якщо їх було включено в мету його діяння, і досягнення такої мети було б неможливе без зазначених наслідків. Якщо ж особа не мала наміру досягти певних наслідків, то вона не могла і вчинити замах на їх досягнення. На цих позиціях стоїть і судово-практика.</p> <p>Відповідно до ч. 1 ст. 15, ч. 2 ст. 24 КК України замахом на злочин є вчинення особою з прямим умислом (коли особа усвідомлювала суспільно небезпечний характер свого діяння, передбачала його суспільно небезпечні наслідки і бажала їх настання) дій (бездіяльності), безпосередньо спрямованих на вчинення злочину, передбаченого відповідною статтею Особливої частини цього Кодексу, якщо при цьому злочин не було доведено до кінця з причин, що не залежали від її волі.</p> <p>Верховний Суд у своїх рішеннях неодноразово звертав увагу на те, що замах, безпосередньо спрямований на вчинення злочину, є його стадією та становить кінцеве діяння щодо реалізації умислу, рішення й наміру вчинити злочин, а тому він є актом, який</p>	

Стаття	Правова позиція	Номер правової позиції та QR-код в ЄДРСР
	<p>виконується виключно з прямим умислом, за наявності цілі досягнення суспільно – небезпечного результату.</p> <p>Про наявність прямого умислу можуть свідчити конкретні діяння винної особи, які завідомили для нього мали потягти за собою смерть потерпілого і не призвели до бажаного наслідку лише в силу обставин, які не залежали від його волі. Тобто злочинна діяльність при закінченню замаху характеризується тим, що об'єктивно вона є закінченою та суб'єктивно реалізованою – особа зробила все необхідне, щоб досягти мети і вчинила всі дії для досягнення злочинного результату.</p> <p>Суд першої інстанції при оцінці діянь засудженого (з'ясуванні змісту і спрямованості умислу) правильно врахував характер, рішучість і динамічність дій, вчинених за судженням, їх раптовість для потерпілого, поведінку до, під час і після скоєння злочину, обране знаряддя вчинення злочину – ніж, локалізацію поранення (життєво важливий орган – груди), механізм його заподіяння, кількість нанесених ударів, поведінка засудженого після вчинення інкримінованого кримінального правопорушення, який одразу ж покинув місце вчинення злочину, – усе це в сукупності свідчить про те, що ОСОБА_1 мав прямий умисел на позбавлення життя потерпілого ОСОБА_4.</p> <p>Отже, суд першої інстанції ретельно перевіряв версію захисту про те, що ОСОБА_1 не мав умислу на вбивство ОСОБА_4. Проте, суд правильно визнав її безпідставною, оскільки така версія суперечить установленним фактичним обставинам, спростовується доказами по справі, які у своїй сукупності дають підстави вважати, що у цьому конкретному випадку засуджений діяв із прямим умислом на вбивство потерпілого ОСОБА_4.</p> <p>За наведеного вище, посилення захисника про необхідність кваліфікації дій засудженого за вказаним епізодом за ч. 1 ст. 121 КК України є неспроможними.</p>	